

התגברות המעורבות הקטרית בלבנון

יואל גוז'נסקי ואורנה מזרחי | 28 באוקטובר, 2024 | גיליון 1905

על רקע המלחמה בין ישראל לחיזבאללה מסתמן מאמץ מצד קטר להעמיק את השפעתה בלבנון. מקורה של החשדנות הישראלית כלפי קטר הוא במדיניותה הלעומתית כלפי ישראל והלקחים מקשריה עם חמאס. עם זאת, יתכן שקיים מפגש אינטרסים בין ישראל לקטר בהקשר ללבנון על שום עניין המשותף במניעת נפילה מוחלטת של לבנון לידי איראן וחזבאללה, גם בהקשר זה נדרש תיאום בין ישראל לארצות הברית, שקשריה עם קטר הם הדוקים.

במהלך המלחמה בין ישראל לחזבאללה ניכר היה כי קטר מנסה לנצל את המצב החדש בו נתונה לבנון כדי להרחיב את מעורבותה גם בזירה זו. עוד לפני הכניסה הקרקעית הישראלית ללבנון (ב-1 באוקטובר) [זוהר](#) כי קטר התבקשה על-ידי ארצות הברית לסייע בקידום הסכמה להפסקת אש בין ישראל לחיזבאללה. הרחבת מעורבותה של קטר מתאפשרת גם משום שמרבית מדינות ערב, ובמיוחד מדינות המפרץ העשירות, הדירו רגליהן בשנים האחרונות ממעורבות משמעותית בלבנון, בעיקר בשל ההשפעה הגוברת של איראן במדינה זו באמצעות חזבאללה, כמו גם בשל ההבנה, כי הסיוע ללבנון הכושלת הוא "בור ללא תחתית". מנגד, קטר ראתה בהיעדר מעורבות מצדן הזדמנות עבודה להגביר את השפעתה, תוך שימוש בקשריה הטובים עם איראן מחד גיסא וארצות הברית מאידך גיסא.

מדיניות החוץ הייחודית של קטר

בשני העשורים האחרונים, קטר נוקטת מדיניות חוץ מבוססת גידור. עושרה הרב וקשריה עם ארצות הברית אפשרו לה לפעול בחופשיות בזירה הבינלאומית, בלי לחצים שמקורם מחויבות בבריתות.

למרות היותה מדינה קטנה בשטח ובאוכלוסייה (כ-300,000 אזרחים), קטר מפעילה השפעה בינלאומית רבה. היא אחת המדינות העשירות בעולם במונחי תמ"ג לנפש ואחת הספקיות הגדולות ביותר בעולם של גז טבעי נוזלי. בעשורים האחרונים, היא ניצלה את עושרה האנרגטי כדי לבסס את עלייתה בזירה הדיפלומטית, והפכה למתווכת מרכזית בסכסוכים בינלאומיים. עם עלייתו לשלטון ב-1995, חמד אל-ח'ליפה א-ת'אני ניצל את הכנסות הגז הטבעי של המדינה ואימץ מדיניות חוץ שנועדה לחזק את מעמדה בעיקר אל מול ערב הסעודית, שכנתה הגדולה והדומיננטית. ניסיונה של קטר לנקוט מדיניות עצמאית לא היה חלק, וכלל לפחות ניסיון הפיכה אחד בתמיכה חיצונית (ב-1996), חרם דיפלומטי מצד שכנותיה

ב-2014 ומצור שנמשך בין 2017 ל-2021. למרות שמאמצי התיווך של קטר לא תמיד הצליחו, הם סייעו לה לזכות ביוקרה בינלאומית, שהיא חיונית להשרדותה בין שכנותיה הגדולות והחזקות יותר.

מעמדה של קטר כמתווכת בינלאומית נתמך על ידי טענתה לניטרליות - מעמד שאותו טיפחה על ידי שמירת יחסים תקינים עם צדדים שונים במגוון סכסוכים, ובזכות העושר הרב שלה, שמאפשר לה להציע תמריצים כלכליים לצדדים. קטר שואפת להישאר יציבה ובטוחה, והיא מאמינה שככל שהפרופיל הבינלאומי שלה גדול יותר, כך לשותפים חיצוניים יהיה עניין רב יותר בביטחונה לטווח הארוך. תפקידה כמתווכת אפשר לה גם לזכות באמון של כוחות מתחרים, ובאופן תאורטי לבדד אותה מהשפעות של יריבויות בינלאומיות.

התמרונים המדיניים של קטר אפשרו לה להעמיק את השותפויות עם שחקנים בינלאומיים מרכזיים, בעיקר ארצות הברית. קטר השתמשה בהשפעתה במזרח התיכון ובמנופי הלחץ הדיפלומטיים שלה כדי לזכות באמון הממשל האמריקאי. זאת על-ידי הענות לבקשת ארה"ב שתתווך בינה לבין מדינות עמן ארה"ב מצויה בסכסוך, ובהדרגה הפכה לאחת מבעלות הברית הקרובות של וושינגטון במזרח התיכון. וכך, קטר מארחת אלפי חיילים אמריקאים, כולל המפקדה הקדמית של פיקוד המרכז של ארצות הברית (CENTCOM) ובסיס חיל האוויר האמריקאי הגדול ביותר מחוץ לארצות הברית, אל-עודיד. בינואר 2022 היה תמים המנהיג הראשון מהמפרץ שפגש במ נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן לאחר כניסתו לתפקיד. תמים הביא באמתחתו תשורה לנשיא הנכנס - עסקה בסך [\\$20 מיליארד](#) עם חברת בואינג - אחת הגדולות בהיסטוריה של החברה. בסיום הפגישה [הכריז](#) ביידן על קטר כ"בעלת ברית עיקרית שאינה בנאט"ו" - מעמד המאפשר העמקה של שיתוף הפעולה הביטחוני וגישה לטכנולוגיה אמריקאית מתקדמת. קטר וארצות הברית הסכימו ב-2024 להאריך את ההסכם לשיתוף פעולה צבאי ביניהן (שפרטיו חסויים) עד 2034. הממשל האמריקאי אף פטר בספטמבר 2024 את אזרחי קטר מהצורך בויזה לשם כניסה לארצות הברית - המדינה הערבית היחידה שזכתה בכך.

המעורבות הקטרית בלבנון

מעורבותה של קטר בלבנון, שאינה חדשה, גברה במידה ניכרת בשנים האחרונות. כבר לאחר מלחמת לבנון השנייה, קטר העבירה כספים לשיקום כפרים שניזוקו בדרום לבנון. מאפייניה העיקריים:

- **נכונות לסייע במהלך "חרבות ברזל"**. לאורך המלחמה, קטר מקפידה לשמר את הקשר עם ממשלת לבנון ונציגיה ולהציע את עזרתה. כך למשל, אמיר קטר נפגש עם ראש ממשלת המעבר הלבנוני, נג'יב מיקאטי, במהלך דיוני עצרת האו"ם (26 ספטמבר). בוועידת הדיאלוג לשיתוף פעולה באסיה, שנערכה בדוחה תקף האמיר בחריפות את ישראל על "תוקפנותה בלבנון ובעזה" ובחשבון הטוויטר שלו הדגיש (3 באוקטובר) את תמיכתה המלאה של קטר בלבנון ובעם הלבנוני וכן הודיע כי הנחה

לפעול במהירות ולספק את כל המשאבים הנדרשים לתמיכה הומניטרית לכל העקורים הלבנונים שנפגעו "מהתוקפנות" הישראלית.

- **שירותי תיווך בעבר.** בעקבות מהלך צבאי של חזבאללה נגד ממשלת לבנון, אשר ב-2008 ניסתה לפגוע במערכת התקשורת העצמאית של הארגון, קטר הייתה זו שתיווכה בין הצדדים והשיגה את "[הסכם דוחה](#)", שהביא לסיום שנה וחצי של עימות אלים, לבחירת נשיא חדש ולהקמת ממשלה חדשה. עם זאת, המערכת הפוליטית בלבנון שילמה על כך מחיר יקר: הסכם זה שימר את מעמדו המיוחד של חזבאללה כמיליציה עצמאית וחזק את מעמדו של הארגון ואת השפעתו על תהליך קבלת ההחלטות במדינה.

- **השקעות באנרגיה וגז.** בינואר 2023, שלשה חודשים לאחר שישראל ולבנון חתמו על הסכם לסימון הגבול הימי ביניהן, החברה הלאומית הקטרית (Qatar Energy) [רכשה](#) 30 אחוזים מתאגיד בינלאומי (השותפות הנוספות הן טוטל הצרפתית ואני האיטלקית), שמיועד למצוא גז סמוך לחופי לבנון (בלוק מס' 9). הנשיא מישל אעון [הודה](#) לקטר על כך.

- **תמיכה בצבא לבנון.** קטר התגייסה לסייע לצבא לבנון, הנתון במשבר תקציבי עמוק נוכח קריסתה הכלכלית של המדינה. ב-2023, קטר העניקה [\\$60 מיליון](#) לתשלום משכורות לאנשי צבא לבנון בנוסף [למוצרי מזון ודלק](#) שהיא מעבירה על בסיס חודשי [לצבא](#). האמירות מתואמת בעניין זה עם ארצות הברית, המבקשת לחזק את צבא לבנון. דווח כי נבחנת האפשרות, במסגרת הסדר אפשרי בין ישראל לחזבאללה, שקטר תגדיל את תמיכתה בצבא לבנון אשר יירד דרומה ויתפרס עד הגבול עם ישראל. קטר נמנעת אמנם מלתמוך באופן מוצהר בפוליטיקאים לבנונים ספציפיים, ככל הנראה כדי לא לאבד את דימוי הניטרליות שלה, המאפשר לה להמשיך ולתווך בסיכסוכים פנימיים במדינה. אולם, ככל הנראה היא תומכת בג'וזף אעון, מפקד הצבא (המתנגד לחזבאללה), שאף הוזמן לקטר לפגישות עם צמרת האמירות.

- **השתלבות במאמץ לפתרון המשבר הפוליטי והכלכלי בלבנון.** קטר [הציגה](#) יוזמה מטעמה לפתרון המחלוקת הפוליטית בין חזבאללה ותומכיו לבין מתנגדי הארגון בסוגיית בחירתו של נשיא - מחלוקת שבגינה אין בלבנון נשיא מאז סיום הקדנציה של מישל אעון באוקטובר 2022, האמירות גם חברה ב"[קבוצת החמש](#)" - פורום בינלאומי של מדינות, הכולל את ארצות הברית, צרפת, ערב הסעודית ומצרים, שמטרתו לסייע ללבנון להיחלץ מהוואקום הפוליטי באופן שיוביל גם לשיפור מצבה הכלכלי, אך עד כה ללא הצלחה, למעט הסכמה על אודות סיוע כספי מצומצם בתחומים קריטיים לניהול המדינה. מעת לעת מעבירה קטר מענקים לארגונים לבנוניים ואף לעיירות ולכפרים בעיקר דרך "[קרן קטר לשיקום](#)" (QFFD). ב-2019, על רקע החרם הסעודי עליה, קטר ביקשה להרחיב את אחיזתה בלבנון ובצעד סמלי רכשה אגרות חוב לבנוניות ב-\$500

מיליון. אמיר קטר [הצהיר](#) ב-2020 בעקבות הפיצוץ שאירע בנמל ביירות כי האמירות תעניק \$50 מיליון לטובת מאמצי השיקום בנמל. האמירות [העניקה](#) \$25 לשיפוץ הספרייה הלאומית של לבנון, שנפגעה בפיצוץ.

את משקלה הגובר של קטר בזירה הלבנונית ניתן להסביר גם באמצעות הוואקום שהותירה במדינה ערב הסעודית. לאורך שנים תמכה ערב הסעודית באוכלוסייה הסונית בלבנון כדי להגביר את השפעתה של זו וכפועל יוצא - לדחוק את חזבאללה לשולי המערכת הפוליטית, כחלק מהמאבק האזורי בין ריאד לטהראן. ואולם, על רקע היחלשות ערוצי ההשפעה שלה בקרב הסונים בלבנון, ערב הסעודית מבקשת להפחית את המתיחות מול איראן בעודה מבקשת גם להימנע משקיעה בבזון הלבנוני. משבר חמור ביחסים אירע ב-2021, בעקבות ביקורת מטעמו של שר לבנוני, המזוהה עם חזבאללה, על המעורבות הסעודית בתימן, הוטל חרם סעודי על מוצרים לבנוניים ושגריר ערב הסעודית הוחזר לממלכה. אלא שקטר ניצלה זאת ונחלצה לסייע לממשלת לבנון, שהתמודדה אז עם המשבר הכלכלי החמור בתולדותיה. גם על רקע היחסים התקינים בין קטר לערב הסעודית מאז הסכם אל-עולה ביניהן (ינואר 2021), האמירות ממשיכה ומגבירה את מעורבותה בלבנון - ככל הנראה תוך תיאום עם הממלכה.

קטר, בדומה לשכנותיה העשירות במפרץ, אינה מעוניינת "לזרוק" כסף על לבנון ולראות כיצד השקעה יורדת לטמיון, לכן היא מבקשת לראות תהליך רפורמה משמעותי, שיעקר את השחיתות שפשתה במדינת הארזים. ההשפעה היחסית ממנה נהנית קטר בלבנון מיוחסת בין השאר לעובדה כי היא מקובלת על מרבית הגורמים הפוליטיים בלבנון וכי לאמירות יחסים טובים עם איראן, מה שמאפשר לה יכולת השפעה דרכה גם על חזבאללה. קשרים אלו עם איראן וחזבאללה אינם מובנים מאליהם, ולו משום שקטר נותרה מתנגדת (יחידה בעולם הערבי) למשטר אסד.

לסיכום, לקטר אינטרס ברור לנצל את ההזדמנות שיצרה המלחמה בין ישראל לחזבאללה להגברת פעילותה הדיפלומטית והכלכלית בלבנון, ומתוך כך גם את דימויה ומעמדה הבינלאומיים בכלל. מבחינת ישראל, זיהוייה של קטר עם האחים המוסלמים, כמו גם גישתה השלילית כלפי ישראל, מייצרים חשדנות ביחס אליה וביחס לנכונותה לסייע בנושאים המשרתים בעקיפין וכל שכן ישירות גם את האינטרס הישראלי. ואכן, "הדילמה הקטרית" מעסיקה את המערכת הישראלית - ולא מהיום. דילמה זו התחדדה בעקבות העברות הכספים בעבר לחמאס - בתיאום עם ישראל ובלי פיקוח קטרי על השימוש שנעשה בהם - שהתבררו כמשאב שתרם רבות לבניין כוחו הצבאי של הארגון. בה בעת, קטר מזרימה כספים לאוניברסיטאות בארצות הברית, המאפשרות ביטוי בוטה וקולני לאג'נדה אנטי ישראלית בין כותליהן.

בה בעת ובמסגרת החשיבה על התגברות מאמצי ההשפעה של קטר בלבנון, ישראל אינה יכולה להתעלם מחשיבותה של קטר לארצות הברית, במיוחד כשמסתמן כי גם בלבנון, הקטרים

פועלים על לפי בקשת הממשל ובתיאום עמו. על כן, חשוב שישראל תקיים עם הממשל דיאלוג גם ביחס למעורבות קטר בלבנון במסגרת השיח שהמלחמה אך הדגישה את חשיבותו, על אודות דמותה העתידית של לבנון. ישראל יכולה להסכים עם הממשל על מעורבות קטרית בלבנון, תוך ניצול קשריה של האמירות עם כלל גורמי הכוח במדינה זו ושל משאבי הסיוע שהיא יכולה להציע לה. אך זאת, תוך התניית הסיוע, בתיאום עם הממשל האמריקאי, כך שיופנה לשיקומה של לבנון לאחר המלחמה ולטובת כלל אזרחיה, על מנת למנוע את נפילתה לידיהן של חיזבאללה ואיראן.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט